

SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA MINTAQAVIY IQTISODIY O'SISH DRAYVERLARINI RIVOJLANTIRISHDA MOLIYAVIY XAVFLARNI BAHOLASH VA BOSHQARISH

Turopova Nigora Xolmurod qizi

Termiz davlat Universiteti o'qituvchisi i.f.f.n., (PhD)

E-mail: nturopova92@tersu.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada mintaqaviy iqtisodiy o'sish drayverlarini rivojlantirish jarayonida yuzaga keladigan moliyaviy xavflarni baholash va boshqarishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqotda mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillari, moliyaviy xavflarning turlari hamda ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi analitik modellar moliyaviy xavflarni aniqlash va prognozlashda samarali vosita bo'lishi mumkinligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: statistika, natija, tartibga soluvchi, davlat, mahalliy, moliya.

Abstract: This paper analyzes the possibilities of using artificial intelligence technologies in assessing and managing financial risks in the development of regional economic growth drivers. The study examines the main factors of regional economic development, types of financial risks, and their impact on economic growth. It is argued that analytical models based on artificial intelligence can be effective tools for identifying and forecasting financial risks.

Аннотация: В данной статье анализируются возможности использования технологий искусственного интеллекта при оценке и управлении финансовыми рисками в процессе развития драйверов регионального экономического роста. Рассматриваются основные факторы регионального экономического развития, виды финансовых рисков и их влияние на экономический рост. Обосновано, что аналитические модели на основе искусственного интеллекта могут служить эффективным инструментом для выявления и прогнозирования финансовых рисков.

Ключевые слова: sun'iy intellekt, mintaqaviy iqtisodiyot, iqtisodiy o'sish drayverlari, moliyaviy xavf, risklarni boshqarish, investitsiyalar, iqtisodiy barqarorlik.

KIRISH

Davrda iqtisodiyotni raqamlashtirish jarayoni jadal sur'atlarda rivojlanmoqda. Raqamli texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt iqtisodiy jarayonlarni boshqarish, prognozlash va tahlil

qilishda muhim vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ayniqsa, mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishni ta’minlashda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mintaqaviy iqtisodiy o‘shish mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Hududlarning iqtisodiy salohiyati, ishlab chiqarish resurslari, investitsiya faolligi hamda infratuzilma rivoji iqtisodiy o‘shishning asosiy omillari sifatida qaraladi. Shu bilan birga, iqtisodiy o‘shish jarayonida turli moliyaviy xavflar ham yuzaga kelishi mumkin.

Moliyaviy xavflar investitsiya jarayonlarining samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi, iqtisodiy barqarorlikni pasaytirishi hamda iqtisodiy rivojlanish sur’atlarini sekinlashtirishi mumkin. Shu sababli moliyaviy xavflarni o‘z vaqtida aniqlash, baholash va boshqarish muhim ilmiy va amaliy vazifalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy iqtisodiyot sharoitida ushbu muammoni hal etishda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- iqtisodiy-statistik tahlil
- taqqoslash usuli
- tizimli yondashuv
- iqtisodiy-matematik modellashtirish
- sun’iy intellekt asosidagi prognozlash usullari

Mazkur metodlar yordamida mintaqaviy iqtisodiy o‘shish drayverlari va moliyaviy xavflar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik tahlil qilindi. Shuningdek, moliyaviy xavflarni aniqlash va prognozlashda sun’iy intellekt algoritmlarining qo‘llanish imkoniyatlari o‘rganildi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

So‘nggi ilmiy tadqiqotlar sun’iy intellekt (SI) texnologiyalarining hududiy iqtisodiy o‘shish va moliyaviy risklarni boshqarish jarayonlariga integratsiyasi strategik ahamiyat kasb etishini ko‘rsatadi. SI texnologiyalari moliyaviy resurslarni taqsimlash, kredit va operatsion risklarni aniqlash hamda investitsiya jarayonlaridagi noaniqliklarni baholashda yuqori aniqlik va samaradorlik beradi.

Masalan, Aliqul Erdonayevning ishi SI vositalarini raqamli bank xizmatlarida kredit risklari va firibgarlik holatlarini aniqlashda qo‘llanilishini tahlil qiladi, bu esa moliyaviy risklarni kamaytirish va boshqarishning amaliy mexanizmlarini ta’riflaydi⁴².

Munisxon Isoqulova SI texnologiyalarining investitsion jarayonlarda xavflarni prognozlash va barqaror moliyalashtirishdagi rolini o‘rganib, ularning investitsiya risklarini oldindan aniqlash va boshqarishda innovatsion imkoniyatlar yaratishini ko‘rsatgan.⁴³

⁴² Erdonayev , A. (2025). Raqamli bank xizmatlarida sun’iy intellektdan foydalanishning istiqbollari va xavfsizlik masalalari. GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

⁴³ Isoqulova , M. (2025). Yashil moliyalashtirishda sun’iy intellekt texnologiyalarining roli: imkoniyatlar va xavflar tahlili. GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT,

Farhod Uzoqovning tadqiqotida SI texnologiyalarining hududiy iqtisodiy ko'rsatkichlarni bashorat qilish va boshqaruv mexanizmlarini mustahkamlashdagi yondashuvlari tahlil qilingan, bu esa moliyaviy risklarni kompleks tahlil qilish imkonini beradi.⁴⁴

Xalqaro miqyosda Gulbakhor Bakoeva sun'iy intellekt asosidagi predictive analytics (oldindin bashorat qilish) va mashina o'rganish algoritmlari orqali moliyaviy institutlarda kredit riskini, bozor o'zgaruvchanligini hamda firibgarlikni aniqlash imkoniyatlarini ilmiy asoslab beradi.⁴⁵

Umuman olganda, adabiyotlar SI texnologiyalarining moliyaviy risklarni aniqlash, baholash va boshqarish jarayonlarini sezilarli darajada takomillashtirishini, shu bilan birga hududiy iqtisodiy o'sish drayverlarini shakllantirishda ilmiy asoslangan qarorlar chiqarishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish iqtisodiy jarayonlarni boshqarish samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Ayniqsa, mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishda yuzaga keladigan moliyaviy xavflarni aniqlash, tahlil qilish va prognozlash jarayonida sun'iy intellekt muhim analitik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mintaqaviy iqtisodiy o'sish drayverlari sifatida investitsiyalar, sanoat ishlab chiqarishi, xizmatlar sohasi, innovatsion faoliyat hamda eksport salohiyati muhim o'rin egallaydi. Ushbu omillarning samarali rivojlanishi hudud iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlaydi. Biroq ushbu jarayonda investitsiya xavfi, kredit xavfi, inflyatsiya xavfi, valyuta xavfi va likvidlik xavfi kabi moliyaviy risklar yuzaga kelishi mumkin.

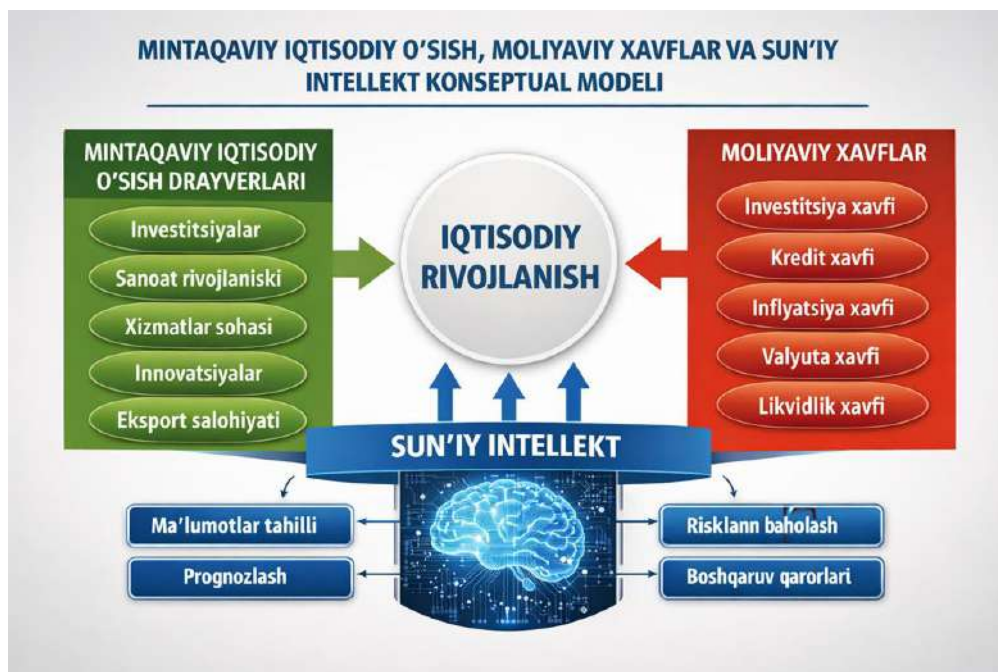
Tahlillar shuni ko'rsatadiki, moliyaviy xavflarni samarali boshqarish iqtisodiy o'sish barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi analitik tizimlar katta hajmdagi iqtisodiy ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash va prognozlash imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy iqtisodiyot sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish jarayonini yanada samarali boshqarish imkonini beradi.

Sun'iy intellekt tizimlari iqtisodiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish, mintaqaviy iqtisodiy o'sishni ta'minlashda zamonaviy raqamli texnologiyalar, xususan sun'iy intellektidan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Moliyaviy xavflarni aniqlash va baholash jarayoniga sun'iy intellekt asosidagi modellarni joriy etish iqtisodiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshiradi hamda investitsiya jarayonlarini yanada barqarorlashtiradi.

⁴⁴ Uzoqov , F. (2025). SUN'IY INTELLEKT VA RAQAMLI IQTISODIYOTNING RIVOJLANISH YO'NALISHLARI. GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT, 3(10).

⁴⁵ Bakoevava G . L., Otegen, A., Kenzhegulova , G., & Karacsony , P. (2025). Artificial intelligence-based risk management for the banking sector: impact and challenges . *Journal of Economic Research & Business Administration*, 152(2), 35–51.

1-rasm

Yuqoridagi 1-rasmda ko'rib turganimizdek, sun'iy intellekt texnologiyalari katta hajmdagi iqtisodiy va moliyaviy ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish imkoniyatiga ega bo'lib, moliyaviy xavflarni aniqlash, prognozlash, ma'lumotlarni tahlil qilish va risklarni baholash jarayonining aniqligini oshiradi. Masalan, sun'iy intellekt algoritmlari yordamida iqtisodiy ko'rsatkichlarning dinamikasi tahlil qilinib, investitsiya xavfi, kredit xavfi, inflyatsiya xavfi, valyuta xavfi va likvidlik xavfi kabilarni kelajakdagi moliyaviy risklar prognoz qilinishi mumkin. Bu esa iqtisodiy boshqaruv jarayonida asosli qarorlar qabul qilish imkonini yaratadi.

Natijada, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishni boshqarishda yangi imkoniyatlar yaratadi. Xususan, iqtisodiy jarayonlarni chuqur tahlil qilish, moliyaviy xavflarni prognozlash va strategik boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonlarining samaradorligi sezilarli darajada oshadi. Shu sababli mintaqaviy iqtisodiy siyosatda sun'iy intellekt asosidagi analitik tizimlarni joriy etish iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida qaralmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, mintaqaviy iqtisodiy o'sish drayverlarini samarali rivojlantirishda moliyaviy xavflarni baholash va boshqarish muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish moliyaviy xavflarni aniqlash, tahlil qilish va prognozlash jarayonining samaradorligini oshiradi. Bu esa hudud iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi analitik tizimlar iqtisodiy ma'lumotlar bazasini kompleks tahlil qilish orqali moliyaviy xavflarning paydo bo'lish ehtimolini oldindan aniqlash imkonini beradi. Bu esa investitsiya loyihalarining samaradorligini

oshirish, moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish hamda hududiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- [1] Turopova Nigora Xolmurod qizi. TerDu o'qituvchisi, "O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari". Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot» jurnali. 2023-yil, dekabr. № 11-12-sonlar, 387-bet.
- [2] Porter M. Competitive Advantage of Nations.
- [3] Samuelson P., Nordhaus W. Economics.
- [4] Todaro M. Economic Development.
- [5] O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari.
- [6] Raqamli iqtisodiyot va sun'iy intellekt bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.